
В. Ю. Бондаренко, здобувач НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

Теоретико-правові аспекти класифікації громадських об'єднань в Україні

Розглянуто проблемні питання класифікації громадських об'єднань в Україні. Ураховуючи особливості різних видів об'єднань, показано специфіку їх співвідношення із громадянським суспільством і державою. Висловлюються пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання громадських об'єднань в Україні.

Ключові слова: громадські об'єднання, колективні суб'єкти, громадянське суспільство, інститути громадянського суспільства, держава.

Друге десятиліття незалежності, особливо події останнього часу, свідчать про актуальність питань розвитку громадянського суспільства та основних його інститутів в Україні. Посилення ролі громадських об'єднань так чи інакше передбачає необхідність удосконалення їх класифікації, адже, за даними Державного комітету статистики України, станом на 1 січня 2011 р. було зареєстровано 3 344 громадські організації, що майже втричі перевищило їх кількість у 2001 р. Тенденція до збільшення кількості, з одного боку, свідчить про підвищення суспільної активності населення, але водночас значна кількість новоутворених громадських організацій є «громадськими» лише за формальними ознаками. А оскільки ефективність і дієвість механізму взаємодії та співпраці органів державної влади і місцевого

самоврядування з громадськими організаціями передбачає необхідність орієнтації в усьому розмаїтті цих інститутів громадянського суспільства, питання видів останніх має беззаперечне практичне значення.

Незважаючи на висвітлення різних проблем функціонування громадських об'єднань у роботах О. Вашук, Є. Додіної, Л. Кормич, В. Кравчук, Д. Шелест, М. Новікова, О. Гейда, В. Примуш, В. Купрій, В. Надраги, Н. Нижник, О. Хуснутдінова, В. Перевалова, П. Любченка, І. Рожко, А. Щиглика, Ц. Ямпольської, Н. Гаєва, І. Кичко, О. Максименко та інших (передусім їх конституційно-правового та адміністративно-правового статусу, державно-управлінських та політологічних аспектів діяльності), проблематика класифікації громадських об'єднань саме як інститутів громадянського суспільства досі залишається недостатньо опрацьованою.

Останнє пов'язано, зокрема, із тим, що попри значний інтерес науковців до проблем громадянського суспільства малодослідженою залишається власне проблематика колективних суб'єктів та форм реалізації колективних прав. Бурхливий розвиток суспільних відносин доводить, що інститут юридичної особи у цивільному праві вже давно не охоплює всіх сфер правових відносин, у яких можуть брати участь колективні суб'єкти. Саме тому в окремих галузевих дослідженнях автори намагаються напрацьовувати матеріал у відповідній сфері, хоча їх спроби не виходять за межі власних, зокрема цивільно-правових, вишукувань [6; 2]. Існують і поодинокі приклади більш узагальненого осмислення проблеми колективних прав, які, щоправда, обмежуються лише позначенням проблеми [26]. Тим часом у процесі дослідження самого громадянського суспільства науковці стикаються із неоднозначністю віднесення до нього цілої низки інститутів. Ідеться про інститути, які, з одного боку, дуже тісно пов'язані із суспільством, а з другого – певною мірою є інтегрованими у публічно-владний механізм, оскільки покликані виконувати публічні завдання.

Так, свого часу запровадження невідомого радянській правовій системі інституту приватного нотаріату актуалізувало

наукові дискусії щодо його співвідношення з державною службою або ж підприємницькою діяльністю. В окремих дослідженнях відзначається дуалістичний статус нотаріату при органічному поєднанні в ньому публічно-правових (функціонального значення) та приватноправових (організаційного значення) засад [4, с. 24]. Неоднозначною є і природа аудиторської діяльності, що, з одного боку, пов'язана з отриманням прибутку (ст. 3 Закону України «Про аудиторську діяльність») [13] і значною мірою є самоврядною, а з другого – пов'язана із сертифікацією (ст. 12), ліцензуванням (ст. 13), діяльністю Аудиторської палати України (ст. 14), до складу якої входить значна кількість представників органів державної влади (ст. 15), тобто також уособлює складне поєднання загальносоціальних та вузькокорпоративних інтересів. Не менш складною є природа діяльності Вищої ради юстиції України, що впливає вже із самого порядку формування її складу (ст. 5 Закону України «Про Вищу раду юстиції») [14], багатьох інших інституцій.

В останніх політологічних дослідженнях структури суспільства вказується на існування «граничного поля» між державою та громадянським суспільством, своєрідної «стикувальної» зони, у межах якої формуються та відіграють особливу роль проміжні, двозначні, симбіотичні, багатофункціональні форми та інститути, що різною мірою відповідають запитам системи «держава – громадянське суспільство» [1, с. 84]. Висновки щодо існування на цьому рівні своєрідної «перехідної ланки» містять юридичні дослідження означеної проблематики, зокрема щодо політичних партій, місцевого самоврядування [25, с. 188–189] тощо.

У результаті стає зрозумілим, що вивчення всього розмаїття громадських об'єднань як інститутів громадянського суспільства вимагає особливого підходу до їх класифікації, підходу, який не повинен базуватись на механічному перерахуванні всіх існуючих видів таких об'єднань, що є характерним для більшості таких робіт. Натомість необхідно, урахуовуючи особливості різних колективних соціальних утворень, показати специфіку співвідношення їх окремих видів із громадянським суспільством, що і ставить собі на меті автор публікації.

У сучасній соціології суспільні інститути прийнято поділяти на три сектори: 1) державний, який охоплює інститути державної влади та характеризується відносинами влади і підлеглості; 2) комерційний, який поширюється на сферу приватного підприємництва і ґрунтується на принципах ринкової економіки; 3) недержавний, який часто ще називають некомерційним, неприбутковим або третім сектором.

Саме до останнього сектору відносять численні об'єднання та асоціації, організації та рухи, профспілки, недержавні освітні та медичні заклади, незалежні ЗМІ та інші форми недержавної самодіяльності та самоорганізації, які позитивно впливають на розвиток громадянського суспільства, сприяють формуванню громадської думки та підтриманню рівноваги між різноманітними суспільними інтересами, що набуває особливого значення для демократичної правової держави.

Проте, очевидно, що не всі форми групової діяльності можна віднести до громадських об'єднань. Очевидним прикладом останнього можуть стати демонстрації та страйки, інші нестійкі форми суспільної координації. Отже, виникає питання ознак таких об'єднань. Американські дослідники Л. М. Соломон та Г. Анхайер [23, с. 13] до таких ознак відносять: наявність організаційної структури; відокремленість таких організацій від держави, їх приватний характер; керівництво цих організацій не має права розподіляти прибуток на свою користь; самоврядність; добровільність членства у таких організаціях. Нормативно закріпленими в Україні є вимоги щодо: 1) добровільності; 2) самоврядності; 3) вільного вибору території діяльності; 4) рівності перед законом; 5) відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); 6) прозорості, відкритості та публічності (ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання»).

Більшість вітчизняних науковців розглядають громадські об'єднання як добровільні формування громадян, які створюються в результаті їх волевиявлення з метою вираження колективних інтересів і вирішення громадських питань та суспільних проблем. Щодо таких інститутів громадянського суспільства вживаються синонімічні назви: неурядова організація (not-

government organization), неприбуткова організація, недержавна організація, організація «третього сектору».

Нормативне визначення громадського об'єднання міститься у ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання», де зазначається, що громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи є непідприємницьким товариством, основною метою якого не є одержання прибутку (ч. 5 ст. 1).

Ураховуючи велику кількість та різноманітність громадських організацій, питання їх класифікації є достатньо складним. У науковій літературі для цього використовується досить широке коло критеріїв: 1) за суб'єктами, беручи за основу певну особливість членів громадської організації (вік, професію, стать тощо), розрізняють: дитячі, молодіжні, організації інвалідів, підприємців, ветеранів і т. ін.; 2) за сферою діяльності: творчі, спортивні, правозахисні, екологічні, освітні; 3) за способом обліку членів: з фіксованою кількістю членів та такі, що не мають фіксованого індивідуального членства, тощо; 4) за формами легалізації (легальні та заборонені, легалізовані та нелегалізовані).

Серед запропонованих науковцями розподілів громадських організацій переважають класифікації за таким критерієм, як сфера (напрямок) діяльності громадських організацій. Відповідно такими напрямками можуть бути: 1) права людини (правозахисні організації, об'єднання ветеранів та інвалідів, репресованих та колишніх в'язнів, осіб зі спільними захворюваннями тощо); 2) професійна діяльність (професійні спілки, асоціації адвокатів, спілки промисловців та підприємців і т. ін.); 3) поліпшення соціально-економічного становища (різноманітні благодійні та добродійні фонди); 4) сім'я та діти (дитячі громадські організації, фонди сприяння захисту материнства та дитинства тощо); 5) захист здоров'я населення та екології (природоохоронні фонди, фонди пропагування здорового способу життя, оздоровчо-спортивні організації); 6) освіта (навчально-освітні організації);

7) культура (різноманітні національно-культурні товариства) [9, с. 49]. Інші автори за аналогічним критерієм виділяють: 1) організації, що діють в економічній сфері та сфері трудових відносин (спілки споживачів, адвокатів, профспілки, кооперативні спілки); 2) організації в соціальній сфері (об'єднання ветеранів, благодійні організації, товариства інвалідів); 3) організації у сфері дозвілля та відпочинку (спортивні організації, спілки філателістів тощо); 4) організації у сфері релігії, науки, культури (спілки художників, артистів і т. ін.); 5) організації у політичній сфері (екологічні рухи, організації із захисту прав жінок, національних меншин тощо) [3, с. 19]. Виокремлюють такі групи об'єднань, як екологічні, соціально-економічні, природоохоронні, правозахисні, борці за справедливість, робітничий рух, громадсько-культурні, творчі, спортивні, жіночі, миротворчі та історико-патріотичні рухи [8, с. 28]. Отже, як бачимо, відповідні класифікації відрізняються здебільшого ступенем деталізації.

Спробу класифікувати неурядові організації у світовому масштабі було здійснено в університеті Дж. Гопкінса, у результаті чого відповідна класифікація, яка отримала назву Міжнародної класифікації недержавного (та неприбуткового) сектору, розподілила громадські організації на десять основних категорій: 1) культура і відпочинок; 2) освіта і наукові дослідження; 3) охорона здоров'я; 4) соціальні служби; 5) навколишнє середовище; 6) розвиток і житлово-комунальне господарство; 7) адвокатура і політика; 8) філантропічне посередництво та підтримка; 9) міжнародна діяльність; 10) бізнес, професійні спілки [24, с. 17]. Очевидно, такий підхід має більш універсальний та загальний характер. Водночас слід зауважити, що жодна з класифікацій за напрямками діяльності, навіть з найбільш великою кількістю критеріїв, не буде здатна охопити все різноманіття існуючих громадських організацій та, більш того, – конкретизувати кожен критерій можна майже безкінечно, адже здебільшого всі вони виявляються пов'язаними між собою.

Заслуговує на увагу запропонований у вітчизняних дослідженнях поділ громадських організацій за їх значенням у процесі формування громадянського суспільства та право-

вої держави, а також за ступенем участі у державно-політичному житті на: 1) профспілкові організації, правозахисні та професійні громадські організації (організації, створені для захисту професійних та інших прав громадян); 2) культурно-релігійні, просвітницькі, етнічні та екологічні організації (організації, що діють у загальних, суспільно корисних цілях); 3) благодійні організації та фонди (для задоволення соціальних потреб); 4) жіночі, молодіжні, інші організації (організації для здійснення переважно особистих інтересів) [10, с. 95]. Безперечним надбанням такого підходу є висновок про те, що різні види організацій за ступенем участі у державно-політичному житті можуть мати далеко неоднакове значення для формування громадянського суспільства та правової держави. Але водночас у питанні оцінки ролі окремих видів об'єднань позиції різних науковців, очевидно, досить складно буде привести до єдиного результату. Так, революційні події останніх місяців в Україні наочно довели, що за намаганням впливати на державно-політичне життя деякі просвітницькі та релігійно-культурні громадські організації значно випередили велику кількість профспілкових організацій. Тим більше що дійсний суспільний потенціал останніх у нашій країні завжди викликав значні сумніви. Так само і за ефективністю, якщо порівняти дві організації, що заявили про схожі завдання та напрям діяльності, можуть істотно відрізнятись одна від одної.

Оцінюючи зв'язок із громадянським суспільством і державою, не менш складно оцінити значення організацій, що відповідно до чинного законодавства мають особливий правовий статус та регулюються окремими нормативними актами. Так, в Україні діяльність неприбуткових організацій, окрім закону України «Про громадські об'єднання», визначається відповідно до законів України: «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про політичні партії в Україні», «Про благодійництво та благодійні організації», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та ін. Відповідно дія Закону України «Про громадські

об'єднання» не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення: 1) політичних партій; 2) релігійних організацій; 3) непідприємницьких товариств, що утворюються актами органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування; 4) асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань; 5) саморегульованих організацій, організацій, які здійснюють професійне самоврядування; 6) непідприємницьких товариств (які не є громадськими об'єднаннями), утворених на підставі інших законів (ст. 2 Закону України «Про громадські об'єднання»). У той же час за своєю сутністю та природою більшість із вищезазначених організацій фактично є специфічними різновидами громадських об'єднань, що проявляється навіть на рівні термінології, яку використовує чинне законодавство.

Так, Закон України «Про політичні партії в Україні» [20] визначає політичну партію як зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах (ст. 2). І хоча норми цього Закону на момент його прийняття корелювали із чинною на той час редакцією Закону України «Про об'єднання громадян» (у сучасній редакції вони мають назву «громадські об'єднання»), однак суті справи це принципово не змінює.

Аналогічні асоціації викликає і норма Закону України від 16 січня 2014 р. № 721-VII, якою було доповнено ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання», у результаті чого встановлено, що «громадське об'єднання, крім політичної партії, визнається таким, що бере участь у політичній діяльності на території України, якщо незалежно від цілей і завдань, визначених у його засновницьких документах, бере участь (у тому числі шляхом фінансування) в організації та проведенні політичних акцій, які мають на меті вплив на прийняття рішень державними органами, зміну державної політики, а також формування суспільної думки у вказаних цілях» [15]. Отже, навіть

термінологія підкреслює тісний зв'язок відповідних соціальних інститутів.

Загалом механізм правового регулювання діяльності політичних партій у різних країнах має істотні відмінності. В окремих країнах їх діяльність узагалі законодавчо не врегульована. Так, у Великій Британії та деяких інших країнах, що розвивалися під її впливом (Австралія, Індія), немає законів, що регламентують діяльність партій. Як зауважує В. М. Шаповал, на відміну від інших розвинутих країн, де після прийняття спеціальних законів спостерігалось явище інституціоналізації політичних партій, у Великій Британії мала місце інституціоналізація двопартійної системи [7, с. 150]. У Франції право не вирізняє партії серед інших об'єднань громадян. Відповідно їх діяльність урегульована загальним для всіх об'єднань законом. Подібна практика спостерігається і в країнах Скандинавії, де попри важливе значення політичних партій у політичній системі формально їх місце і повноваження ніде не закріплені і вони існують з однаковим з іншими союзами й корпораціями статусом [12, с. 76]. І хоча в Україні законодавець розрізняє політичні партії та громадські об'єднання, що беззаперечно має вагомі підстави, однак, порівнюючи ці інститути в контексті їх значення для розвитку громадянського суспільства, можна вести мову про їх спільну соціальну природу.

Особливим різновидом об'єднань є передбачені Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» [22] такі види релігійних організацій, як релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій (ст. 7 Закону). Відповідні соціальні інститути становлять досить розвинену та розгалужену систему, що також представляє громадянське суспільство. Так, згідно з офіційними даними Державного департаменту у справах національностей та релігій про мережу церков і релігійних організацій в Україні, станом на 1 січня 2014 р. налічувалось 35 646 релігійних громад [5].

Іншим різновидом громадських об'єднань, діяльність яких врегульована окремим Законом [21], є творчі спілки в галузі

культури та мистецтва. Ідеться про діяльність добровільних об'єднань професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва, що мають фіксоване членство. У результаті особи, які творчо працюють на професійній основі, наслідком чого є створення або інтерпретація творів у сфері культури та мистецтва, публічно представляють такі твори на виставках, шляхом публікації, сценічного виконання, кіно-, теле-, відеопоказу тощо, мають можливість здійснювати професійне співробітництво та представляти спільні інтереси.

Чинним законодавством передбачено утворення багатьох інших видів недержавних громадських організацій. Зокрема, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає, що на місцевому рівні у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю утворюються творчі союзи, національно-культурні товариства, асоціації, інші громадські та неприбуткові організації [17]. Основами законодавства України про охорону здоров'я передбачено функціонування фахових громадських організацій працівників охорони здоров'я та інших об'єднань громадян, у тому числі міжнародних [11]. Закон України «Про національні меншини в Україні» передбачає утворення національних громадських об'єднань [18]. Чинним законодавством урегульовано також діяльність громадських об'єднань і організацій, що здійснюють громадське управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, громадських природоохоронних об'єднань [19] та багатьох інших.

Важливе значення в контексті розвитку громадянського суспільства має діяльність громадських рад при центральних і місцевих органах виконавчої влади. Їх утворення передбачене Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [16]. Відповідні ради являють собою постійно діючі колегіальні виборні консультативно-дорадчі органи, утворені задля забезпечення здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю,

урахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики. Інтерес становить здійснена у відповідному нормативно-правовому акті спроба надати визначення інститутів громадянського суспільства шляхом формулювання їх переліку. Так, згідно з п. 7 Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, що затверджений вказаною Постановою, до переліку інститутів громадянського суспільства віднесено: громадські, релігійні, благодійні організації, професійні спілки та їх об'єднання, творчі спілки, асоціації, організації роботодавців, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства України. Позитивно оцінюючи відповідну спробу, водночас вважаємо за потрібне зауважити, що такий перелік не повинен формулюватися у вичерпному закритому вигляді, адже, зважаючи на дискусійність понять «громадянське суспільство», «інститут громадянського суспільства», вочевидь нормативно-правові акти не повинні звужувати та обмежувати коло відповідних суб'єктів.

Підсумовуючи зазначене, потрібно констатувати, що прискорення інституціоналізації найрізноманітніших видів громадських об'єднань відіграє важливу роль у процесі формування громадянського суспільства, існування та подальший розвиток якого неможливий без розбудови розгалуженої системи відповідних інститутів. Це пов'язано із низкою ключових моментів.

По-перше, саме через об'єднання громадяни мають змогу впливати на формування державної політики та здійснення нормотворчості.

По-друге, громадські об'єднання не лише виступають як посередники між державою та людиною, даючи змогу населенню впливати на політику та процеси прийняття рішень, висловлювати свою думку з цього приводу, але і дозволяють державі своєчасно орієнтуватися на зміни, що відбуваються у суспільстві, щоб приділяти увагу найбільш гострим та актуальним питанням суспільного розвитку.

По-третє, об'єднання здатні найбільш швидко відслідковувати вплив нормативно-регулятивних змін на соціально-еконо-

мічні процеси, які відбуваються у тій чи іншій галузі. У випадку загострення соціальної, екологічної, гуманітарної або будь-якої іншої проблеми вони можуть, привернувши до неї увагу державних структур та ЗМІ, мобілізувати їх на конкретну діяльність.

Нарешті, унаслідок того, що громадські об'єднання охоплюють широкі верстви населення з різними, іноді навіть протилежними інтересами (наприклад, пенсіонери та діти або споживачі, чії права порушуються, та асоціації підприємців), то в процесі їх діалогу з державою виникає більше шансів прийняти виважене політичне або державно-управлінське рішення.

У результаті, порівнюючи кожен із розглянутих різновидів об'єднань громадян у контексті наведених ознак, тобто насамперед як інститутів громадянського суспільства, незалежно від того, ґрунтується їх діяльність чи то на нормах Закону України «Про громадські об'єднання», чи то на нормах інших нормативно-правових актів, можна вести мову не лише про їх спільну соціальну природу, але і про важливість гарантування кожному з них рівних правових можливостей, оскільки, як уже було з'ясовано, майже неможливо наперед визначити, який із відповідних інститутів матиме більше, а який менше значення. Останнє цілком відповідає розумінню громадянського суспільства як горизонтальної неієрархічної структури.

Список використаних джерел

1. Бажинов, М. А. Гражданское общество и местное самоуправление: опыт концептуального анализа [Текст] / М. А. Бажинов // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 12, Полит. науки. – 2002. – № 4. – С. 82–90.
2. Вінник, О. М. Приватні та публічні інтереси, їх роль і відображення в господарському праві [Текст] / О. М. Вінник // Підприємництво, госп-во і право. – 2001. – № 4. – С. 6–9.
3. Кормич, Л. І. Громадські об'єднання та політичні партії сучасної України [Текст] / Л. І. Кормич, Д. С. Шелест. – Одеса : Юрид. л-ра, 2002. – 200 с.
4. Гулевська, Г. Дуалізм правового статусу приватного нотаріуса в умовах реформування засад державного управління нотаріатом в Україні [Текст] / Г. Гулевська // Підприємництво, госп-во і право. – 2004. – № 1. – С. 20–24.
5. Релігійно-інформаційна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2014/55893/>.

6. Зельдина, Е. Обеспечение публичных и частных интересов специальным режимом хозяйствования [Текст] / Е. Зельдина // Підприємництво, госп-во і право. – 2004. – № 2. – С. 37–40.
7. Конституции государств Европейского Союза [Текст] / под ред. Л. А. Окунькова. – М. : НОРМА, 1997. – 816 с.
8. Слинко, Т. М. Конституційно-правовий статус об'єднань громадян в Україні [Текст] / Т. М. Слинко, О. Г. Кушніренко. – Х. : Арсіс, 1998. – 176 с.
9. Кравчук, В. Деякі підходи до класифікації громадських організацій в Україні [Текст] / В. Кравчук // Вибори та демократія. – 2007. – № 1 (11). – С. 48–53.
10. Кравчук, В. М. Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Кравчук Валентина Миколаївна. – К., 2008. – 230 с.
11. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Текст] : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 1.
12. Исаев, М. А. Политическая система стран Скандинавии и Финляндии [Текст] / М. А. Исаев, А. Н. Чеканский, В. Н. Шишкин ; общ. ред.: А. Н. Чеканский. – М. : РОССПЭН, 2001. – 279 с.
13. Про аудиторську діяльність [Текст] : Закон України від 22 квіт. 1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 243.
14. Про Вищу раду юстиції [Текст] : Закон України від 15 січ. 1998 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
15. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян [Текст] : Закон України від 16 січ. 2014 р. № 721-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 22. – Ст. 801.
16. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики [Електронний ресурс] : Постанова Каб. Міністрів України від 3 листоп. 2010 р. № 996. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.
17. Про місцеве самоврядування в Україні [Текст] : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
18. Про національні меншини в Україні [Текст] : Закон України від 25 черв. 1992 р. № 2494-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 529.
19. Про охорону навколишнього природного середовища [Текст] : Закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
20. Про політичні партії в Україні [Текст] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2365-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.

21. Про професійних творчих працівників та творчі спілки [Текст] : Закон України від 7 жовт. 1997 р. № 554/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. — 1997. — № 52. — Ст. 312.
22. Про свободу совісті та релігійні організації [Текст] : Закон України від 23 квіт. 1991 р. № 987-ХІІ // Відом. Верхов. Ради УРСР. — 1991. — № 25. — Ст. 283.
23. Реформа государственного управления: Институционализация консультаций между институтами власти и неправительственными организациями в странах СНГ. Условия, формы, практика [Текст]. — Bratislava : UNDP, 2002. — 119 с.
24. Хуснутдінов, О. Я. Громадський рух як рушійна сила формування громадянського суспільства [Текст] / О. Я. Хуснутдінов // Третій сектор в Україні. Теоретично-правові та практичні аспекти розвитку. — К. : Федер. профспілок України, 2000. — 47 с.
25. Чапала, Г. В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: теоретико-правовий аналіз [Текст] : монографія / Г. В. Чапала. — Х. : Право, 2006. — 224 с.
26. Чиркин, В. Е. Индивид и общество: коллективные конституционные права [Текст] / В. Е. Чиркин // Право и политика. — 2001. — № 4. — С. 90–93.

Стаття надійшла 20 лютого 2014 р.

В. Ю. Бондаренко

Теоретико-правовые аспекты классификации общественных объединений в Украине

Рассмотрены проблемные вопросы классификации общественных объединений в Украине. Учитывая особенности различных видов объединений, показана специфика их соотношения с гражданским обществом и государством. Высказываются предложения относительно совершенствования правового регулирования общественных объединений в Украине.

Ключевые слова: *общественные объединения, коллективные субъекты, гражданское общество, институты гражданского общества, государство.*

V. Bondarenko

**Theoretical and law aspects of classification
of public associations in Ukraine**

In the article are considered the problem questions of classification of public associations in Ukraine. Taking into account the features of different types of

associations, is shown the specific of their correlation with civil society and state. Speak out suggestion in relation to the improvement of the legal adjusting of public associations in Ukraine.

In spite of study of different aspects of functioning of public associations in works of the home and foreign authors devoted first of all to their constitutionally legal status, state-administrative and political science aspects of activity, the range of problems of classification of public associations exactly as institutes of civil society until now remains worked not enough out. The last is related in particular to that without regard to considerable interest of research workers in the problems of civil society, the scantily explored is remained actually by therange of problems of collective subjects and forms of realization of collective rights. In the process of research of the most civil society, scientists run into the ambiguousness of attributing to him a number of institutes. Speech goes about institutes that from one side is very closely related to society, and with other to a certain extent is integrated in a publicly imperious mechanism, as called to execute public missions.

As a result becomes clear that studying of all variety of public associations as institutes of civil society demands a special approach to their classification, an approach which should not be based on mechanical transfer of all existing types of such associations that is characteristic for the majority of such works. But it is necessary, considering features of different collective social educations, to show specifics of a ratio of their separate views with civil society, as the author of the publication sets as the purpose.

In work it is emphasised that acceleration of an institutionalization of the most various types of public associations plays important role in the course of formation of civil society, existence and which subsequent development is impossible without reorganisation of the branched-out system of the relevant institutes. It is connected with a number of the key moments:

First, through associations citizens have possibility to influence formation of a state policy and law implementation.

Secondly, public associations not only represent itself as the intermediary between the state and the person, giving the chance to the population to influence policy and decision-making processes, to express the opinion about it, but also allow the state to be guided in due time by changes, which occur in society to pay attention to the most thorny and topical issues of social development.

Thirdly, associations are capable to trace most quickly influence of law regulatory changes on social and economic processes which occur in this or that

branch. In case of an aggravation of social, environmental, humanitarian or any other problem they can, drawing to it attention of the state structures and mass media, to mobilise them for concrete activity.

At last, that public associations cover a general population with different, sometimes even opposite interests (for example, pensioners and children; or consumers, whose rights are broken, and associations of businessmen), in the course of their dialogue with the state there are more chances to make the weighed political or state and administrative decision.

As a result, comparing each of the considered versions of associations of citizens in a context of the given signs, that is first of all as institutes of civil society irrespective of, whether their activity is based on standards of the Law of Ukraine «About public associations», or on standards of other standardly legal acts, it is possible to talk not only about their general social nature, but also about importance of guaranteeing to each of them equal legal opportunities because as it has already been found out, it is almost impossible to define in advance what of the relevant institutes will have bigger, and what smaller value. The last entirely answers understanding of civil society as horizontal not hierarchical structure.

Keywords: *public associations, collective subjects, civil society, institutes of civil society, state.*